

The Gleaner

Vol 11 (1974)

Αφιέρωμα στον Κ. Θ. Δημαρά

Ο Κανουνναμές του 1819 για την εκλογή Φαναριωτών στις Ηγεμονίες και στη Δραγομανία

Βασ. Βλ. Σφυρόερας

doi: [10.12681/er.9417](https://doi.org/10.12681/er.9417)

Copyright © 2016, Βασ. Βλ. Σφυρόερας

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Σφυρόερας Β. Β. (2016). Ο Κανουνναμές του 1819 για την εκλογή Φαναριωτών στις Ηγεμονίες και στη Δραγομανία. *The Gleaner*, 11, 568–579. <https://doi.org/10.12681/er.9417>

**Ο ΚΑΝΟΥΝΝΑΜΕΣ ΤΟΥ 1819
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΦΑΝΑΡΙΩΤΩΝ
ΣΤΙΣ ΗΓΕΜΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΡΑΓΟΜΑΝΙΑ**

Δυὸ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἑναρξὴ τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης, τὸν Ἰανουάριον 1819 (χρονολογία Ἑγίρας, κατὰ τὸ σχετικὸ ἔγγραφο, Ρεμπιούλ-ἔβελ 1234)¹, ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ σουλτάνο Μαχμούτ Β΄ ἕνας κανουνναμὲς —καταστατικὸς ὀργανισμὸς— ποὺ περιόριζε σὲ τέσσερις μόνο φαναριωτικὰ οἰκογένειαι τὸ προνόμιον τοῦ διορισμοῦ στὰ ἀξιώματα τοῦ ἡγεμόνα Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, τοῦ Μεγάλου διερμηνέα καὶ τοῦ Δραγομάνου τοῦ στόλου.

Τὸ κείμενον τοῦ κανουνναμὲ, γνωστὸ ἀπὸ μετάφραση στὴ γαλλικὴ γλῶσσα, ποὺ δημοσίευσεν τὸ 1898 ὁ Ν. Jorga², ἔμεινε σχεδὸν ἀπαρατήρητο ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους ἱστορικοὺς, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν εἰδικὴ σημασίαν του γιὰ τὶς παραδουνάβιαι ἡγεμονίαι εἶχαν ἐπισημάνει τόσο ὁ Jorga, ὅσο καὶ ὁ I. Filitti³ καὶ ἄλλοι.

Τὸ 1959 ὁ Ρουμάνος ἀκαδημαϊκὸς A. Otetea —ποὺ τὸ θάνατό του θρήνησεν πρόσφατα ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη— σὲ μικρὴ μελέτη του ἀνέλυεν τὸ περιεχόμενον τοῦ κανουνναμὲ⁴ —ἐπιμένοντας ἰδιαιτέρως στὰ σημεῖα ποὺ ἀφοροῦσαν οἰκονομικὰ προβλήματα τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, καὶ κατέληγεν στὸ συμπέρασμα, στηριγμένος καὶ σὲ ἔγγραφα τοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ του θὰ ὀδηγοῦσε στὴν ἀφαίμαξη τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ μὲ τὴ συστηματικὴ ἐκμετάλλευση τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας. Τὴν ἴδια ἀποψὴ ὑποστήριξεν προφορικὰ καὶ τὸ 1966 στὸ Α΄ Διεθνὲς Συνέδριον Σπουδῶν Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης στὴ Σόφια, συμπληρώνοντας ἀνακοίνωσή μου — γιὰ μιὰν ἄγνωστη ἐλληνικὴ μετάφραση τοῦ κανουνναμὲ— στὴν ὁποία τό-

1. Γιὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν δυὸ χρονολογιῶν βλ. H. G. Cattenoy, *Tables de Concordances des ères chrétienne et hegirienne*, Παριζ 1961, πίνακας 1815-1820.

2. N. Jorga, *Acte si fragmente cu privire la istoria Romnilor*, τ.

II, Βουκουρέστι 1898, σ. 545-549.

3. I. Filitti, *Rôle diplomatique des Phanariotes de 1700 à 1821*, Παρισι 1901, σ. 202.

4. A. Otetea, *Un cartel Fanariot exploatarea Tarilor Romine*, π. «Studii», τ. 3, 1959, σ. 111-120.

νιζα τή σημασία του για τήν έσωτερική ιστορία του Φαναριωτισμοῦ, ἀλλὰ καί για τίς τύχες τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ, ἰδιαίτερα τοῦ νησιωτικοῦ⁵. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1970, στὸ ἑλληνορουμανικὸ συμπόσιο τῆς Θεσσαλονίκης με θέμα τὴν «Ἐποχὴ τῶν Φαναριωτῶν», ὁ σοφὸς ρουμάνος ἱστορικός, με ἀνακοίνωση του για τὸ ἴδιο κείμενο, ἐνίσχυσε με νέα στοιχεῖα τίς πρῶτες ἀπόψεις του⁶. Θὰ ἦταν δυνατὸ ὅμως νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Otetea περιόρισε τὴ σημασία τοῦ κανονναμέ μονάχα στὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, ἐνῶ τόσο οἱ Μεγάλοι διερμηνεῖς, ὅσο καὶ οἱ Δραγομάνοι τοῦ στόλου, ποῦ ὁ τρόπος τῆς ἐπιλογῆς τους καθοριζόταν συγκεκριμένα στὸ κείμενο, ἦταν φορεῖς θεσμῶν ἀποφασιστικῆς σημασίας για τοὺς πληθυσμοὺς τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου.

Ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ κανονναμέ σώθηκε στὸν κώδικα 1220 τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας (φύλλα 20r-22r)⁷, κι ἔχει τὴν ἐπιγραφή:

Ἐπειδὴ καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ ἱεροῦ αὐτογράφου κεκοσμημένον βασιλικῶν κανονναμέ εὐρίσκειται πεφυλαγμένον εἰς τὸ Διβὰν-καλεμί, ἐκδίδεται ἢ παροῦσα εἰδοποίησις εἰς τὴν φαμίλιαν τοῦ νῦν ἡγεμονεῦντος εἰς Βλαχίαν Δραγοζαδὲ Ἀλέκου Σούτζου.

Ὁ σκοπὸς τῆς Πύλης ἢ τῶν Φαναριωτῶν ποῦ συντελέσανε στὴν ἔκδοση τοῦ κειμένου αὐτοῦ, δὲν περιοριζόταν στὴν οἰκονομικὴ ἀποκατάσταση μερικῶν προσώπων ἢ στὴν ἀποζημίωση ἄλλων. Εἶναι βέβαιο πὼς οἱ ἡγεμόνες τῶν παραδουνάβιων περιοχῶν ἢ οἱ Μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ οἱ Δραγομάνοι τοῦ στόλου δὲν χρειάζονταν μιὰ ὁποιαδήποτε νομικὴ κατοχύρωση για νὰ συγκεντρώσουν πλοῦτη. Τὰ εἰσοδήματά τους ἦταν ἀνεξέ-

5. Περίληψη τῆς ἀνακοίνωσης μου, βλ. V. Sfyroeras, *Un «Canunnamé» sui diritti di famiglie Fanariote nell'amministrazione dell'impero Ottomano*, «Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes», τ. III, Σόφια 1969, σ. 489. Για τίς ἀπόψεις τοῦ A. Otetea βλ. ὁ.π., σ. 495. Ἡ ἀνακοίνωση ἐκείνη μεταφρασμένη στὰ ἑλληνικὰ δημοσιεύεται στὴν πλήρη μορφή της σήμερα με ἀλλαγὴ τοῦ προλόγου καὶ με ἐλάχιστες προσθήκες.

6. A. Otetea, *La désagrégation du régime Phanariote*, «Symposium:

L'Epoque Phanariote, 21-25 octobre 1970», Θεσσαλονίκη 1974, σ. 439-445.

7. Ὁ κώδικας 1220 τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, ἄγνωστος στὴν ἔρευνα, —οἱ κατάλογοι τοῦ C. Litzica (1909) καὶ τοῦ N. Camariano (1940) περιγράφουν τοὺς κώδικες 1-1066— ἐπισημάνθηκε τὸ 1958 ἀπὸ τὸν Λ. Βρανούση ποῦ φωτογράφησε μέρος τοῦ περιεχομένου του. Για τὴν παραχώρηση τῶν φωτογραφιῶν ποῦ περιλαμβάνουν τὸ κείμενο τοῦ κανονναμέ, εὐχαριστῶ κι ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τὸν φίλο συνάδελφο.

λεγκτα και μπορούσαν ν' αὐξηθοῦν μὲ πολλοὺς τρόπους. Κύριος σκοπὸς τῆς Πύλης ἦταν ἡ ρύθμιση τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιλογῆς προσώπων, πού θὰ ἦταν, κατὰ τὴ φράση τοῦ κανονισμοῦ «ἀτάραχα, πιστὰ καὶ δοκιμασμένα» καί, κυρίως, ὅσο κι ἂν αὐτὸ δὲ φαίνεται, ἡ ἐξασθένηση τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ρωσίας στοὺς φαναριωτικoὺς κύκλους.

Οἱ εὐνοούμενοι τῆς Πύλης τὸ 1819 ἀνῆκαν σὲ τέσσερις οἰκογένειες: αἰεὶ τὴν τοῦ νῦν ἡγεμόνος τῆς Μπογδανίας Καλλιμάχη, εἰς τοῦ νῦν ἀνθέντου τῆς Βλαχίας Δρακοζαδὲ Ἀλέκου Σούτζου, εἰς τὸν νῦν ἐκ τῆς φραμιλίας τοῦ Μιχαὴλ Βόδα καταγόμενον νῦν Μέγαν δραγομάνον Δρακοζαδὲ Μιχαλάκη Σοῦτζον καὶ εἰς τὴν ἐκ τριῶν ἀδελφῶν συγκροτουμένην φραμιλιάν τοῦ ἀποθανόντος Ἀλεξάνδρου Μουρούζη»⁸.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς οἰκογένειες αὐτὲς ἀναφέρονται ἀκόμα δύο, πού μέλη τους κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐκδοσης τοῦ κανονισμοῦ θὰ μπορούσαν νὰ διεκδικήσουν ἀξιώματα, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ. Πρόκειται γιὰ τὴν οἰκογένεια Χαντζερῆ καὶ γιὰ τὴν οἰκογένεια Ἀργυροπούλου. Ὁ Ἀλέξανδρος Χαντζερῆς ἦταν ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὴν οἰκογένεια αὐτὴ πού εἶχε διατελέσει — δώδεκα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ κανονισμοῦ, ἀπὸ τὸ Μάρτη ὡς τὸν Αὐγούστου τοῦ 1807 — ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας καὶ εἶχε ἀντικατασταθεῖ ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ Σκαρλάτο Καλλιμάχη, πού ἀνελάμβανε γιὰ δευτέρη φορὰ τὸ ἀξίωμα καὶ ὑπῆρξε εὐνούμενος τῆς Πύλης ὡς τὸ 1821. Ὁ Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος, διερμηνέας τῆς Πύλης ἀπὸ τὸ 1812 ὡς τὸ 1815, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του μὲ ἐνέργειες τοῦ Μιχαὴλ Σούτζου, πού τὸν ἀντικατέστησε⁹. Ἡ ἀποζημίωση πού χορηγεῖται στοὺς δυὸ αὐτοὺς Φαναριῶτες γιὰ τὸν ἀποκλεισμό τους ἀπὸ τὰ ἀξιώματα («ἐτήσιον σιτηρέσιον τῷ μὲν Ἰακωβάκη 60 χιλιάδες γρόσια, τῷ δὲ Χαντζερῆ 40 χιλιάδες») ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα μιὰ σημαντικὴ παροχή, πού θὰ περιόριζε ἢ καὶ θὰ ἀπέκλειε τυχὸν παρασκηνιακὰς ἐνέργειες γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους σὲ ὑψηλὰς θέσεις. Δὲν ἦταν, ὅμως, παρὰ μόνον τὸ ἓνα τρίτο ἢ τὸ ἓνα τέταρτο τοῦ ἐτήσιου εἰσοδήματος τοῦ Δραγομάνου τοῦ στόλου,

8. Ὁ Σκαρλάτος Καλλιμάχης εἶχε διορισθεῖ γιὰ πρώτη φορὰ ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας (Μπογδανίας) τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1806, καὶ γιὰ τρίτη φορὰ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1812. Ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτζος διαδέχθηκε τὸν Ἰωάννη Καρατζᾶ στὸ θρόνον τῆς Βλαχίας τὸ Νοέμβριον τοῦ 1818. Ὁ Μιχαὴλ Σοῦτζος ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου

Διερμηνέως τὸ 1817. Βλ. πρόχειρα Δ. Ζακυθνοῦ, *Ἡ Τουρκοκρατία. Εἰσαγωγή εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ*, Ἀθῆναι 1957, σ. 100-102.

9. Γιὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰακώβου Ἀργυροπούλου ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Σοῦτζο, βλ. Β. Σφυρόερα, *Οἱ Δραγομάνοι τοῦ Στόλου. Ὁ θεσμὸς καὶ οἱ φορεῖς*. Ἀθῆναι 1965, σ. 163.

πού βρισκόταν στην κατώτερη κλίμακα τῆς φαναριωτικῆς διοικητικῆς ἱεραρχίας.

Χαρακτηριστικὸς εἶναι στὸν κανονναμὲ ὁ ὑπαινιγμὸς γιὰ τὸν Ἰωάννη Καρατζᾶ, πού, ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας ὡς τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1818, ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Σοῦτσο. Ὁ Καρατζᾶς, πού τουλάχιστον ἀπὸ τὸ 1816 εἶχε μυστικὴ ἀλληλογραφία μὲ τὸν πρεσβευτὴ τῆς Ρωσίας στὴν Κωνσταντινούπολη βαρόνο Stroganof, εἶχε ἐγκαταλείψει τὸν ἡγεμονικὸ θρόνο στὶς 11 Ὀκτωβρίου 1818 καὶ εἶχε καταφύγει στὴν Ἰταλία¹⁰. Ἡ φυγὴ τοῦ λόγιου ἡγεμόνα ἔδειχνε ἀκόμα μιὰ φορὰ στὴν Πύλη ὅτι «δὲν μποροῦσε νὰ ἐμπιστεύεται τὰ σημαντικὰ ἀξιώματα τῶν ἡγεμονιῶν σὲ ὅποιονδήποτε»¹¹ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καρατζᾶς γνῶριζε τὶς διαθέσεις τῆς Πύλης ἀπέναντί του, ὅταν τὶς παραμονὲς τῆς φυγῆς του, στὶς 15 Σεπτεμβρίου 1818, ἔγραφε στὸν Stroganof: «Halil-effendi et tout le ministère sont persuadés que je suis devenu tout à fait vendu à la Russie, que j'ai trahi la Porte»¹². Στὶς ἐνέργειες αὐτὲς τοῦ Καρατζᾶ ἀναφέρεται ἡ φράση: «τινὲς ἐξ αὐτῶν [τῶν Φαναριωτῶν] ταραχοποιοί, ἐν προσχῆματι πίστεως εὐσταθοῦς. . . ἀπὸ ἀχρεῖα συμβεβηκότα κινούμενοι ἔπραξαν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ στρεβλὰ καὶ παρατράγῳδα κινήματα καὶ ἐξηκριβώθη ἔτι μᾶλλον ὅτι εἰς τοὺς τοιοῦτους πλέον δὲν ἀνήκει τὸ μέγα τῆς ἡγεμονείας ὑπόργημα».

Ἀπὸ τὶς ἄλλες φαναριωτικὲς οἰκογένειες, πού θὰ μποροῦσαν νὰ διεκδικήσουν ἓνα ἀπὸ τὰ τρία ἀξιώματα, καμιὰ δὲ φαινόταν νὰ ἔχει αὐτὴ τὴν περίοδο τὴν εὐνοια τῆς Πύλης. Οἱ Ὑψηλάντηδες μετὰ τὸ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1807 εἶχαν στραφεῖ ὀριστικὰ πρὸς τὴ Ρωσία καὶ μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο Ὑψηλάντη, πού τὸ 1806 εἶχε ὀραματισθεῖ συνεργασία μὲ τοὺς Σέρβους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας¹³, τὰ μέλη τῆς ἱστορικῆς οἰκογένειας ἔμειναν στὸ περιθώριο τῆς διοικητικῆς ἀριστοκρατίας

10. A. Pippidi, *Jean Caradja et ses amis de Genève*, «Symposium: L'Époque Phanariote», ὅ.π., σ. 190-192, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

11. A. Otetea, *La désagrégation*, ὅ.π., σ. 440.

12. P. A. Argyropoulo, *Correspondance diplomatique de l'hospodar de Valachie J. Caradja avec le baron de Stroganof 1816-1818*, Ἀθήνα 1954, σ. 207. Γιὰ τὴ φιλορωσικὴ

διάθεση καὶ στάση τοῦ Καρατζᾶ βλ. σ. 15, 27 κέ.

13. Τὴ σχετικὴ μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ Κωνσταντῖνου Ὑψηλάντη βιβλιογραφία βλ. Σπ. Δ. Λουκάτου, *Σέρβοι, Μανροβοῦνιοὶ καὶ Βόσνιοι, μαχητὲς τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας*, στὸν τόμο «Συνεργασία Ἑλλήνων καὶ Σέρβων κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες 1804-1830. - Ἑλληνοσερβικὸ Συμπόσιο», Θεσσαλονίκη 1979, σ. 102, σημ. 2.

τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἄλλωστε, ὑπηρετοῦσαν στὸ ρωσικὸ στρατό¹⁴. Οἱ Μαυροκορδάτοι συνδέονταν μὲ τοὺς Καρατζάδες καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ποὺ ἦταν μυημένος, ἴσως ἀπὸ τὸ 1817, στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία¹⁵, ἀκολούθησε τὸν Ἰωάννη Καρατζᾶ στὴν αὐτοεξορία του¹⁶. Τελευταῖος, ἄλλωστε, Μαυροκορδάτος, ποὺ ἀνέλαβε ὑψηλὸ ἀξίωμα στὴν Πύλη, ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ Φιραρῆς (=φυγάς), τριάντα καὶ περισσότερα χρόνια —τὸ 1786— πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ κανουνναμέ¹⁷. Οἱ Μαυρογένηδες θεωρήθηκαν πάντοτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους Φαναριῶτες ξένο σῶμα στὴν κοινωνία τους κι ἔμειναν μόνο στὸ ἀξίωμα τοῦ Δραγομάνου τοῦ στόλου, ἐκτός ἀπὸ τὴν περίπτωση τοῦ Νικολάου Μαυρογένη, ποὺ τὸ 1786 ἔγινε ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας χωρὶς νὰ περάσει προηγουμένως ἀπὸ τὴ διερμηνία τῆς Πύλης, ἀπαραίτητο, κατὰ παράδοση τουλάχιστον, σκαλοπάτι γιὰ τὸν ἡγεμονικὸ θρόνο¹⁸. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν περίπτωση ἀναφέρεται ὁ κανουνναμὲς μὲ τὴ φράση: «ἀγκαλὰ προλαβόντως συνέβη οἱ τῆς δραγομανίας τοῦ στόλου νὰ διορίζωνται αὐθένται [=ἡγεμόνες], διὰ νὰ μὴ διορισθοῦν ὅμως πλέον, νὰ διορίζωνται δραγουμάνοι τῆς Πόρτας ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά των, καὶ μετὰ τὴν δραγουμανίαν τῆς Πόρτας, πληρωθέντος τοῦ διατεταγμένου καιροῦ, τότε νὰ ἐπιτυγχάνουν αὐθεντίας, ὡς εἴρηται».

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ συντάκτης ἢ ὁ ἐμπνευστὴς τοῦ κανουνναμέ παρυσιαζόταν μὲ τὴ φράση αὐτὴ νὰ σέβεται τὴ νομιμότητα τῆς διαδοχῆς, ὅπως εἶχε ρυθμισθεῖ μ' ἓνα χάρτι-σερίφ τοῦ 1802, στὸ ὁποῖο

14. Γιὰ τὴν κατάταξη τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντη στὸ ρωσικὸ στρατὸ τὸ 1810, βλ. Ἰ. Φιλήμονος, *Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, Ἀθῆναι 1859, σ. 74. Βλ. ἐπίσης Κ. Διαμάντη, *Δημήτριος Ὑψηλάντης 1793-1832*, σ. 13-15.

15. Ἐμ. Πρωτοψάλτη. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ τὸ ἔργον του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, «Ἀφιέρωμα εἰς τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821» [Βιβλιοθήκη Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν], Θεσσαλονίκη 1971, σ. 164-165.

16. Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, Ἰγνάτιος Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, «Μνη-

μεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας» (τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), τ. Α', Ἀθῆναι 1959, σ. 266.

17. Βλ. Α. Βρανούση, *Οἱ Πρόδρομοι*, [«Βασικὴ Βιβλιοθήκη» ἀρ. 11], Ἀθῆνα 1955, σ. 44. Ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος -Φιραρῆς εἶχε μυηθεῖ στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1816 ἀπὸ τὸν Ν. Γαλάτη (βλ. Ι. Μελετοπούλου, *Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία*. Ἀρχεῖον Π. Σέκερη, Ἀθῆναι 1967, σ. 98).

18. Β. Σφυρόερα, ὅ.π., σ. 128 καὶ τοῦ ἴδιου, *Les Μανρογένι et la vie économique de la mer Égée*, «Symposium: L'époque Phanariote», σ. 334.

οριζόταν θητεία έπτά χρόνων για κάθε αξίωμα¹⁹. Το ίδιο νόημα έχει και μια άλλη φράση στην αρχή του κειμένου, κατά την οποία «ὀψέποτε ἤθελε γένει τὸ ἄζλι [ἢ παραίτηση] τῶν ἤδη ὑπηρετούντων, νὰ διορίζωνται αὐθένται λόγῳ διαδοχῆς καὶ ἀλλαγῆς. . .». Στὴν πραγματικότητα αὐτοὶ οἱ ὄροι τοῦ κανουνναμὲ ἦταν στὴ συγκεκριμένη περίπτωση χωρὶς περιεχόμενο, γιατί ἡγεμόνας στὴ Βλαχία ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, στὴ Μολδαβία ὁ Σκαρλάτος Καλλιμάχης, καὶ Διερμηνέας τῆς Πύλης ὁ Μιχαήλ Σοῦτσος. Μόνο στὸ αξίωμα τοῦ Δραγομάνου τοῦ στόλου ὑπηρετοῦσε τὴν περίοδο αὐτὴ Φαναριώτης, ἀπὸ οἰκογένεια ποὺ δὲν εὐνοοῦσε ὁ κανουνναμὲς. Πρόκειται γιὰ τὸν Μιχαήλ Μάνο, ποὺ ἂν καὶ στενὸς συγγενὴς τοῦ Μιχαήλ Σοῦτσου²⁰, ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ Νικόλαο Μουρούζη, στὶς 17 Ἰανουαρίου 1819²¹. Ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Μάνου ἀπὸ τὴ Δραγομανία τοῦ στόλου ἐμφανίσθηκε στοὺς νησιῶτες ὡς ποινὴ «γιὰ τὶς καταχρήσεις ὁποῦ ἔκαμε»²², ἐνῶ τόσο ὁ χρόνος τῆς πραγματοποίησής της, ὅσο καὶ τὸ πρόσωπο ποὺ τὸν διαδέχθηκε, ἀποδεικνύουν ὅτι ἦταν συνέπεια τοῦ κανουνναμὲ. Ἴσως δὲν εἶναι χωρὶς σημασία τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Μάνος εἶχε ζητήσει τὸ 1807 τὴ βοήθεια καὶ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ναπολέοντα γιὰ νὰ καταλάβει ἡγεμονικὸ θρόνο καὶ ὅτι εἶχε ἀπευθυνθεῖ γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ στὸν Talleyrand²³.

Ὁ Otetea²⁴ πιστεύει ὅτι ἐμπνευστὴς τοῦ κανουνναμὲ ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, καὶ παραθέτει μιὰ φράση ἀποκαλυπτικὴ τοῦ Νικολάου Σοῦτσου, γιοῦ τοῦ ἡγεμόνα, ποὺ στὰ Ἀπομνημονεύματά του γράφει: «C'est alors [avant de quitter Constantinople] qu'il fit décréter par la Porte le fameux Canoun-namé ou Règlement qui n'était pas destiné à obtenir la consécration du temps»²⁵. Πῶς ἐβλεπε ὅμως τὸν κανουνναμὲ ὁ Νικόλαος Σοῦτσος —καὶ ἴσως κι ἄλλοι Φαναριῶτες— φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη φράση του: «Je me suis toujours demandé com-

19. A. Otetea, ὁ.π., σ. 443.

20. B. Σφυρόερα, *Οἱ Δραγομάνοι τοῦ Στόλου*, σ. 166.

21. B. Σφυρόερα, ὁ.π., σ. 170.

22. Ἀντ. Λιγού, *Ἀρχεῖον Κοινότητος Ἰδρύας*, τ. ζ' Πειραιεὺς 1925, σ. 124-125, ὅπου τὸ σχετικὸ ἔγγραφο τῆς 21 Ἰανουαρίου 1819.

23. C. Mano, *Documente din secolele al XVI-XIX privitoare la familia Mano*, Βουκουρέστι 1907, σ.

317-323. Γιὰ τὶς γαλλόφιλες ἐνέργειες μελῶν τῆς οἰκογένειας Μάνου βλ. Germ. Lebel, *La France et les Principautés Danubiennes (du XVIe siècle à la chute de Napoleon Ier)*, Παρίσι 1955, σ. 207, 322.

24. A. Otetea, ὁ.π., σ. 443.

25. *Mémoires du Prince Nicolas Soutzo, grand logothète de Moldavie, 1798-1871*, publiés par Panaïoti Rizos, Βιέννη 1899, σ. 35.

ment mon père a pu se faire illusion sur la portée d'un pareil acte et ne pas s'apercevoir qu'il était tout aussi facile au premier individu en faveur auprès des Turcs de mettre à néant l'oeuvre de ses méditations et sans doute de ses sacrifices qu'il a été possible à lui de l'ériger en droit»²⁶.

Δέν ἦταν ἀσφαλῶς ἀμέτοχος στὴν ἔκδοση ἢ καὶ στὴ σύνταξη τοῦ κανονναμέ κι ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος, προστατευόμενος τοῦ παντοδύναμου μεγάλου βεζίρη Χαλίλ μπέη, ὅπως προκύπτει ἔμμεσα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία Καρατζᾶ-Stroganof²⁷. Ἡ αὐτόβουλη ἀπομάκρυνση τοῦ πεθεροῦ του Καρατζᾶ ἀπὸ τὸ θρόνο τὸν ἀποδέσμευε στὶς ἐνέργειές του, ποὺ ἀπέβλεπαν στὴν ἀνοδὸ του ἀπὸ τὴ Μεγάλη δραγομανία στὴν ἡγεμονία τῆς Μολδαβίας.

Ἄμεσως μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ κανονναμέ, στὶς 18/27 Ἰανουαρίου 1819 ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν σουλτάνο Μαχμούτ Β' χάττι-σερίφ, μὲ τὸ ὅποιο οἱ οἰκογένειες Καλλιμάχη, Σούτσου, Μουρούζη καὶ Χαντζερῆ ὑποχρεώονταν νὰ σεβασθοῦν τοὺς ἔρους ποὺ ρύθμιζαν τὴν κατάληψη τῶν ἀξιωματῶν²⁸. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ δὲν σημαίνει βέβαια ὅτι θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ παρουσιασθεῖ ὅποιαδήποτε ἀντίδραση ἀπὸ τὶς φαναριώτικες οἰκογένειες, ἀκόμα κι ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ θίγονταν. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὴ ἡ ἀντίδραση τόσο τῆς ρωσικῆς καὶ τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολη, ποὺ ἔδειξαν ὅτι αἰφνιδιάσθηκαν, ὅσο καὶ τοῦ γαλλικοῦ προξενείου στὸ Βουκουρέστι. Ὁ Stroganof, ποὺ ἦταν ὀπωσδήποτε πληροφορημένος γιὰ τὴν κρίση στὶς σχέσεις ὀρισμένων φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Καρατζᾶ, στὶς 18 Φεβρουαρίου 1819, μὲ μιὰ Νότα του πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη παρουσιάζεται νὰ ἀγνοεῖ τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τοῦ κανονναμέ²⁹. Ὑπενθυμίζει ὅμως ὅτι ἡ φημολογούμενη ὑποχρέωση τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας νὰ καταβάλλουν ἐτήσια ἐπιχορήγηση 60.000 καὶ 40.000 γροσίων σὲ δυὸ πρῶν ἀξιωματούχους, εἶναι ἀσυμβίβαστη καὶ ἀντίθετη πρὸς τὰ προνόμια ποὺ κατὰ καιροὺς χορηγήθηκαν στὶς ἡγεμονίες κι ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτη ἢ καταβολὴ τοῦ ποσοῦ, εἴτε ἀπὸ τὸ δημόσιο ταμεῖο εἴτε ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ταμεῖο τῶν ἡγεμόνων. Ὁ Γάλλος πρόξενος στὸ Βουκουρέστι σὲ ἐπιστολὴ του τῆς 20 Μαρτίου 1819 πρὸς τὸ Armand Emmanuel Richelieu, ὑπουργὸ

26. Ὁ.π.

27. P. A. Argyropoulo, ὁ.π., σ. 21.

28. M. Guboglu, *Catalogul Documentelor Turcești*, τ. I, Βουκουρέστι

1960, σ. 260-261, ἀρ. 1317.

29. *Mémoires du Prince Nicolas Soutzo*, σ. 334-335, ὅπου τὸ κείμενον τῆς Νότας.

τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, ἀποδίδει τὴν ἔκδοση τοῦ κανονναμῆ ἀποκλειστικὰ σὲ ρωσικὲς ἐνέργειες³⁰. Ἡ αὐστριακὴ, τέλος, πρεσβεία στὴν Κωνσταντινούπολη, περισσότερο ἐπιφυλακτικὴ, ἂν καὶ ὁ πρόξενος τῆς στὸ Βουκουρέστι πρῶτος ἐνημερώθηκε γιὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ κανονναμῆ, δὲν διαμαρτυρήθηκε, ὅσο ξέρουμε, γιὰ τὴ ρύθμιση ποὺ ἐπιχειροῦσε ἡ Πύλη, ἀφοῦ μάλιστα ἀπέκλειε ρωσόφιλες οἰκογένειες ἀπὸ τὶς καίριες θέσεις τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν³¹.

Θὰ μπορούσε, τάχα, νὰ ἀποδοθεῖ ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τῆς Πύλης, τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1819, ὄχι μόνον στὴν προσπάθεια νὰ ἐξουδετερώσει τὴν αὐξάνουσα ρωσικὴ ἐπιρροή στὶς ἡγεμονίες, ἀλλὰ καὶ σὲ τυχὸν φόβους τῆς γιὰ διάβρωση τῶν θεσμῶν ἀπὸ τὶς φιλελεύθερες ἰδέες ποὺ ἀπλώνονταν ἰδιαίτερα στοὺς φαναριωτικὸς κύκλους αὐτὴ τὴν περίοδο³²; Μολονότι στὸ κείμενον τοῦ κανονναμῆ γίνεται ἀρκετὲς φορὲς λόγος γιὰ τὴν ἀνάγκη τυφλῆς ὑποταγῆς στὶς βουλήσεις τῆς Πύλης (π.χ. «ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ παρεκτραπῆ τῆς ὀφειλομένης εὐσταθοῦς πίστεως καὶ ἤθελε δολιευθῆ πρὸς τὴν εὐεργέτιδα βασιλείαν» κλπ.) καὶ μολονότι βρισκόμαστε στὴν καλύτερη ὥρα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, θὰ ἦταν τολμηρὸς καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητά ὁποιοσδήποτε συσχετισμός. Δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸ νὰ μὴν ἐπισημανθεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ δύο ἀδελφοὶ Μουρούζη, ποὺ τοὺς εὐνοοῦσε ὁ κανονναμῆς, γνώριζαν τὸ μυστικὸ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ὁ Δραγομάνος τοῦ στόλου Νικόλαος Μουρούζης εἶναι βέβαιο ὅτι βοήθησε στὴν ὀργάνωσή τοῦ Ἀγώνα, ὄχι μόνον μὲ τὶς ἐνέργειές του στὴν Πελοπόννησο, γιὰ τὶς ὁποῖες παρέχει πληροφορίες ὁ Τοῦρκος ἱστοριογράφος Djevdet³³, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἔργου τῶν ἀποστόλων τῆς, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ γράμμα του πρὸς τοὺς προεστῶτες τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, μὲ τὸ ὁποῖο συνιστοῦσε νὰ συνδράμουν τὸ Δημήτριον Θέμελη, γνωστὸ καὶ δραστήριον Φιλικό³⁴. Ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος, ἐξάλλου, ἐγκατέλειψε τὸ θρόνον του, γιὰ νὰ ἐνταχθεῖ στὶς γραμμὰς τοῦ ἀγώνα³⁵, ἐνῶ ὁ

30. N. Hodos: *Eud. Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria Romanilor*, τ. XVI, Βουκουρέστι 1912, σ. 1029.

31. A. Otetea, *ὁ.π.*, σ. 442.

32. Κ. Θ. Δημαρᾶ, *Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός*, Ἀθήνα 1977, σ. 56, 9.

33. Βλ. Ν. Μοσχοπούλου, *Ἱστο-*

ρία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως κατὰ τοὺς Τοῦρκους ἱστοριογράφους, Ἀθήνα 1960, σ. 129.

34. Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, *Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία* (ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), Ἀθήνα 1964, σ. 199, ὅπου καὶ φωτοτυπία τοῦ ἐγγράφου.

35. Γ. Φιλήμονος, *Δοκίμιον*, τ. Β', σ. 130 καὶ 327.

Κωστάκης Μουρούζης, Διερμηνέας τῆς Πύλης ἀποκεφαλιζόταν καὶ ὁ Σκαρλάτος Καλλιμάχης ἐξοριζόταν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲ τὴν ἑναρξὴ τῆς Ἐπανάστασης³⁶.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἐπειδὴ καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ ἱεροῦ αὐτογράφου κεκοσμημένου βασιλικοῦ Κανονναμὲ ἐνδρίσκεται πεφυλαγμένον εἰς τὸ Διβάν-Καλεμι³⁷, ἐκδίδεται ἡ παροῦσα εἰδοποίησις εἰς τὴν φασιλίαν τοῦ νῦν ἡγεμονεύοντος εἰς Βλαχίαν Δρακοζαδὲ Ἀλέκον Σούτζου.

Ἐπεκράτησε μὲν ἀνέκαθεν, ὥστε οἱ τὸ πάλαι διοριζόμενοι ἀθένται εἰς τὰς ὑπὸ τὴν κραταιὰν βασιλείαν τελούσας δύο ἐπαρχίας τῆς Βλαχίας καὶ Μπογδανίας νὰ διορίζονται καθαυτὸ ἐντόπιοι ἀθένται· πλὴν ἐπειδὴ, διὰ τινὰ ἀνάρμοστα συμβεβηκότα μεταξὺ τῶν ἐντοπίων, ἔκαμε χρεια νὰ ματαιωθῇ ἡ τοιαύτη διαίτησις καὶ ἐπομένως ἐκρίθη εὐλογον οἱ διοριζόμενοι ἀθένται νὰ εἶναι ἐκ τοῦ συστήματος τῶν Φαναριωτῶν, ἔτρεχε μὲχρι τοῦδε ἡ τοιαύτη διαίτησις ἐπὶ βάσειος, ὅτι, ὄντες συστηματικοὶ Φαναριῶται, δὲν θέλουσι δεῖξει ἀνάρμοστα κινήματα, καθὼς ποτὲ οἱ ἐντόπιοι. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τινος καιροῦ μερικοὶ, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ μὲ μίαν αἰτίαν ἕκαστος, ἐπέτυχον Δραγομανίας καὶ ἀθθεντειῶν, καὶ ἐπομένως τόσον ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἡγεμονευσάντων καὶ ἡγεμονευόντων, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἑξῶθεν, ἡ κατ' ἀξίαν ἢ παρ' ἀξίαν, παρεισέφερον ἐπιθυμοῦντες ἀθθεντεῦν, ἠῤῥῆσεν ὁ ἀριθμὸς, εἰς βαθμὸν ὥστε κατήρησαν οἱ τοιοῦτοι νὰ τολμῶσι νὰ ἐπισηύουσι σχέδια τῆς μεταξὺ των διχονοίας καὶ ταραχῆς καὶ νὰ ἐπιχειρισθῶσι κινήματα πολυειδῆ καὶ πάντη ἀντιβαίοντα εἰς τὴν Ὑψηλὴν βουλὴν, ἀνάγκη προσεγένετο ἡ ὑπόθεσις αὕτη νὰ ὑποβληθῇ ἐκ νέου εἰς διευθέτησιν καὶ νὰ ἀρθῇ ἐκ μέσου αὐτῶν κάθε ἀρχὴ διχονοίας καὶ ταραχῆς. Ὅθεν, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ εἰρημένον ἔθνος ἀνεφάνησαν μερικοὶ καὶ δοκιμασθέντος τοῦ τρόπου αὐτῶν ἀπεδείχθη ἡ ἰκανότης καὶ ἡ ἀνικανότης των καὶ τινὲς ἐξ αὐτῶν ταραχοποιοί, ἐν προσχήματι πίστεως εὐσταθοῦς, καίτοι ποιότητος πραγματικῆς μὴ κατέχοντες, ἀπὸ ἀχρεῖα ὅμως συμβεβηκότα κινούμενοι ἔπραξαν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ στρεβλὰ καὶ παρατράγδα κινήματα, καὶ ἐξηκριβόθη ἔτι μάλλον ὅτι εἰς τοὺς τοιοῦτους πλέον

36. Ἄπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Ε', Θεσσαλονίκη 1980, σ. 501, 509.

37. Γιὰ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ντι-

βάν-καλεμι (= αὐλικῆς γραμματείας) βλ. I. H. Uzunçarsili, *Osmanlı devletinin merkez ve bahriye teşkilatı*, Ἄγκυρα 1948, σ. 40-46.

διόλου δὲν ἀνήκει τὸ μέγα τῆς ἡγεμονίας ὑπόουρημα, ἐπάναγκες ἐκρίθη νὰ εὐρεθῶσι τρόποι καὶ μέσα, σύμφωνα μὲ τὴν τοῦ καιροῦ κατάστασιν καὶ μὲ τὴν τοῦ πράγματος διάθεσιν, καὶ ἐξ ὑπαρχῆς νὰ διευθετηθῇ ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς αἱ ἀθθεντεῖαι νὰ προσδιορισθῶσι μόνον εἰς 4 χανεδάκια³⁸ γνωστά, ἀτάραχα, πιστὰ καὶ δοκιμασμένα, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ νὰ ἐξηγηθῶσι καὶ νὰ φανερωθῶσιν, ὥστε κατὰ τὴν ρητησομένην διευθέτησιν καὶ τὸ ὑπόουρημα τῆς μεγάλης Δραγομανίας εἰς αὐτὰ πάλιν τὰ χανεδάκια νὰ προσδιορισθῇ, καὶ οὕτως, ἀρθείσης διόλου κάθε ἐλπίδος τῶν καθαιρεθησομένων καὶ μὴ ἐχόντων δικαίωμα, θέλει εὐρεθῆ τρόπος ὥστε νὰ ζῶσι καὶ οἱ τοιοῦτοι κατ' ἔλεος ὑπὸ τὴν ἀπέραντον ἀνακτορικὴν σκιάν. Τῆς δὲ ἤδη ἐκδοθείσης ἀνακτορικῆς βουλῆς συμφώνου διακειμένης τῇ γνώμῃ τῶν τῆς βασιλείας καλοθελητῶν, αἱ βάσεις διαιτοῦνται καὶ διευθετοῦνται ὡς ἐφεξῆς:

Ἡ ἀθθεντεῖα τῆς Βλαχίας καὶ Μπογδανίας προσδιορίζονται εἰς 4 ἐκ προγόνων πιστὰ ἀναφανέντα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀναφανησόμενα χανεδάκια: αὐτὰ εἰς τοῦ νῦν ἡγεμόνος τῆς Μπογδανίας Καλλιμάχη· βὸν εἰς τοῦ νῦν ἀθθέντου Βλαχίας Δρακοζαδέ Ἀλέκου Σούτζον· γον εἰς τὸν νῦν ἐκ τῆς φιλίας τοῦ Μιχαὴλ Βόδα καταγόμενον νῦν Μέγαν δραγομάνον Δρακοζαδέ Μιχαλάκη Σουτζον καὶ δον εἰς τὴν ἐκ τριῶν ἀδελφῶν συγκροτουμένην φιλίαν τοῦ ἀποθανόντος Ἀλεξάνδρου Μουρούζη, ὥστε, ὁπότε ἤθελε γένει τὸ ἄζλι³⁹ τῶν ἤδη ὑπηρετούντων, νὰ διορίζονται ἀθθένται λόγῳ διαδοχῆς καὶ ἀλλαγῆς, ὁ μὲν χρηματίσας εἰς Βλαχίαν καὶ Μπογδανίαν καὶ ἐναλλάξ ἐκ μόνων τούτων τῶν χανεδακίων, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀνατραπῇ, ὥστε νὰ διορισθῇ ἄλλος τις ἀθθέντης ἐκτὸς τούτων· ἐκ δὲ τῶν 4 τούτων χανεδακίων, ὅστις τῶν διωρισμένων ἡγεμόνων ἤθελε τολμήσει νὰ παρεκτραπῇ τῆς ὀφειλομένης εὐσταθοῦς πίστεως καὶ ἤθελε δολιευθῇ πρὸς τὴν εὐεργέτιδα βασιλείαν ἢ δραπετεύσει ἀλλαχοῦ ἢ ἤθελε δείξει τοιαύτην ἀγνωμοσύνην, εἰς τὸ ἐξῆς νὰ καταργῆται τὸ χανεδάκι του, τὰ παιδιά του καὶ οἱ σχετικοὶ του εἰς γενεὰς γενεῶν, χωρὶς ποτὲ νὰ διορισθῶσιν εἰς τὸ ὑπόουρημα· ὁπότε δὲ κατὰ τύχην ἤθελεν ἐκλείψει κανὲν ἀπὸ αὐτὰ τὰ 4 χανεδάκια νὰ ἐξετάζονται οἱ πιστοὶ πρὸς τὴν βασιλείαν καὶ παιδεῖα δεδοκιμασμένοι μεταξὺ εἰς τὸ ἔθνος καὶ οὕτω νὰ συγκροτηθῇ ἕτερον χανεδάκι, τὸ καλύτερον.

Εἰς τὸ ἐξῆς, χρείας τυχοσύνης, νὰ διορίζεται κατ' ἐκλογὴν εἰς τὴν Μεγάλην Δραγομανίαν ἐκ τοῦ παλαιότερου χανεδακίου ὁ ἀξιώτερος καὶ ἰκα-

38. χανεδάκια, χανέδες: οἰκογένειες, οἰκίαις (τουρκ. hane).

39. ἄζλι: παύση, ἀπόλυση (τουρκ. azl).

νώτερος υἱός· ὅστις δὲ αὐθέντης οἰκιοθελῶς ἤθελε παραχωρήσει τὴν ἡγεμονίαν καὶ δι' ἐνσφραγίστου αὐτοῦ ἀρτζιχαλίου⁴⁰ ἤθελε ζητήσει νὰ τὸν διαδεχθῇ ὁ δραγουμανεύων υἱός του, νὰ εἰσακούεται ἡ παράκλησίς του καὶ νὰ διορίζεται ἀντ' αὐτοῦ ὁ υἱός του αὐθέντης, εἰς δὲ τὴν Δραγουμανίαν νὰ διορίζεται πάλιν τοῦ παλαιότερου χανεδακίου ὁ υἱός· ἂν δὲ τοῦ παλαιότερου χανεδακίου υἱός δὲν ἤθελεν εὐρεθῆ ἔν ἡλικίᾳ καὶ συγκεκριημένους ἔν τῇ ἀναγκαίᾳ παιδείᾳ ἢ καὶ ὁ εὐρεθείς δὲν ἤθελεν ἔχει ἰκανότητα εἰς τὸ νὰ δουλεύσῃ, νὰ ἐκλέγεται πάλιν κατὰ τὸ παλαιὸν νιζάμι⁴¹ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν μενόντων τούτων χανεδακίων ὁ παιδείᾳ καὶ ἰκανότητι χαρακτηριζόμενος καὶ νὰ διορίζηται Δραγουμάνος. Ὁ εἰς τὴν Δραγουμανίαν εὐρισκόμενος καὶ μετὰ πίστεως δουλεύων, ἀγκαλὰ καὶ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ἔν τῇ Δραγουμανίᾳ του ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς του θέλει ἐπιτύχει αὐθεντείας, ὅμως ἂν ἤθελε φανῆ ἀνίκανος καὶ μὲ φανερόν ἢ ἀφανὲς ἔγκλημα καὶ ἐλάττωμα, ὁ τοιοῦτος νὰ γένη ἄζλι καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ διορίζεται ἄλλος· οἱ δὲ τοιοῦτοι ἐγκληματικοὶ Δραγουμάνοι ποτὲ νὰ μὴν ἐπιτύχουν αὐθεντείας. Πρὸς τούτοις διὰ νὰ κλεισθῇ κάθε εἴσοδος ταραχῆς εἰς τὸ ἐξῆς, ἡ Δραγουμανία τοῦ στόλου νὰ προσδιορίζεται εἰς αὐτὰ τὰ 4 χανεδάκια. Καὶ ἀγκαλὰ προλαβόντως συνέβη οἱ τῆς Δραγουμανίας τοῦ στόλου νὰ διορίζωνται αὐθένται, διὰ νὰ μὴ διορισθοῦν ὅμως πλέον, νὰ διορίζωνται δραγουμάνοι τῆς Πόρτας ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρὰ των, καὶ μετὰ τὴν δραγουμανίαν τῆς Πόρτας, πληρωθέντος τοῦ διατεταγμένου καιροῦ, τότε νὰ ἐπιτυγχάνουν αὐθεντείας, ὡς εἴρηται· εἰς δὲ τὴν Δραγουμανίαν τοῦ στόλου νὰ διορισθῇ ἐκ τῶν 4 τούτων χανεδακίων ὁ πρόσφορος καὶ ἀρμόδιος, καὶ ἂν ὁ τοιοῦτος ἤθελε φανῆ ἐγκληματίας, εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ διορίζεται πλέον εἰς κανὲν ὑπόουγμα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ βásiμον τοῦτο νιζάμι αἱ δύο αὐθεντεῖαι, ἡ δραγουμανία τῆς Πόρτας καὶ ἡ Δραγουμανία τοῦ στόλου ἐπροσδιορίσθησαν εἰς τὰ 4 χανεδάκια, οἱ προλαβόντως ἀναφανέντες, ὁ τε Χαντζερῆς καὶ ὁ πρῶν Δραγουμάνος Ἰακωβάκης, ἐξαιροῦνται, καὶ οἱ ροντπέδες των γίνονται ταρκίνι, ἤτοι καθαιροῦνται, καὶ οἱ δύο θέλον ἐἶναι δεβλετζῆ⁴². Καὶ διὰ τὰς προλαβούσας ἐκδουλεύσεις των, διὰ νὰ μὴ δοκιμάσῃ στενοχωρίαν εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὴν μεγάλην σκιάν τῆς οἰκτιζομένης βασιλείας, ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς φιλευσπλάγχνου βασιλείας νὰ διορισθῇ κατ' ἔλεος καὶ εἰς τοὺς δύο μία ποσότης σιτηροσίου ἀναλόγως μὲ τὴν κατάστασίν των. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ἰακωβάκης, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν Χαντζερῆν, ἔχει πολυανθρωποτέραν φαμίλιαν καὶ εἶναι καὶ ὑπὸ ἐνοχλῆν χρέους, ἐν λόγῳ τοῦ

40. ἀρτζιχάλι: ἀναφορὰ (τουρκ. arzihal ἢ arzuhal).

41. νιζάμι: τάξη, δικαιοσύνη (τουρκ.

nizam).

42. δεβλετζῆ; Δὲν μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω τὴ σημασίαν τῆς λέξεως.

νά τὰ πληρώσει ἐκ τῶν περισσευόντων ἄσπρων ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδά του καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ χρέους, διορίζεται ἐκ τῶν αὐθεντικῶν εἰσοδημάτων ἐτήσιον σιτηρέσιον, τῷ μὲν Ἰακωβάκη 60 χιλιάδες γρόσια, τῷ δὲ Χαντζεργῆ 40 χιλιάδες, καὶ διὰ βεβαίωσιν μόνιμον τοῦ νιζαμίον τούτου ἀπὸ τοῦ νῦν θέλει δοθῶσι τοῖς εἰρημένους τούτοις σενέτια⁴³ ὅτι θέλει τοῖς δίδεται τὰ τεταγμένα ταῦτα σιτηρέσια μηνιαίως, τὰ μὲν δύο τρίτα ἀπὸ Βλαχίας, τὸ δὲ ἓνα τρίτον ἀπὸ Μπογδανίας. Καὶ ἐπειδὴ ἀμφότεροι χρεωστοῦσι νὰ ἐγγνωμονήσωσι διὰ τὸ τεταγμένον τοῦτο βασιλικὸν ἔλεος, νὰ ἐφησυχάσωσι εἰς τὸ ἐξῆς ἰδιοπραγμονοῦντες καὶ ζῶντες εὐτάκτως· καθότι ἂν, Θεὸς φυλάξοι, ἤθελαν φωραθῶσιν, ὅτι τολμῶσι νὰ ἐπιχειρισθῶσι κινήματα ἐναντία τῇ ὑψηλῇ βουλῇ καὶ τῷ νιζαμίῳ τούτῳ, οὐ μόνον θέλουσι ὑστερηθῆ τῷ σιτηρέσιον των, ἀλλὰ θέλει γίνῃ φροντίς καὶ τῆς τιμωρίας των.

Αὐτὰ τὰ 4 χανεδάκια θέλουσι φροντίσει νὰ διανέμωσι τὸ σύστημα τῶν ἀρχῶν ἀναμεταξύ των, καὶ νὰ διορίσωσι σιτηρέσιον εἰς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ χρήζοντας βοηθείας κατὰ τὴν κατάστασίν των. Τὸ σύστημα τῶν ἀρχόντων θέλει φυλάξῃ τὴν γραμμὴν τῶν 4 τούτων χανεδακίων μετὰ πίστεως, ἀπέχον ἀπὸ κάθε κίνημα ἐναντίον εἰς τὴν ὑψηλὴν μας βουλήν ἢ πολὺ ἢ ὀλίγον. Ἐν συντόμῳ τὰ 4 χανεδάκια ἢ εὐχαιοστηθῶν ἢ δυσαιοστηθῶν ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν ἀρχῶν, ἔχον νὰ εἰσακούονται εἰς τὴν βασιλείαν. Διὰ νὰ γένη δὲ γνωστὴ ἡ ὑψηλῇ βουλῇ καὶ τὸ νιζάμι καὶ κατὰ τοῦτο νὰ ἀκολουθήσωσι, ἐξεδόθη ὑψηλὸν μπουγιουλτι περιεκτικὸν τούτων τῶν παραγγελμάτων πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχη καὶ ἰδιαίτεροι εἰδοποιήσεις πρὸς ἕκαστον τούτων τῶν χανεδακίων ἐξαγγελτικαὶ τῶν εἰρημένων νιζαμίον καὶ διὰ νὰ φυλαχθῶσιν ἀπαράτρεπτα τὰ νιζάμια ταῦτα εἰς τὸ ἐξῆς, ἐφ' ὅσον θέλει ὁ Θεός, κατεγράφησαν αὐτολεξεί εἰς τὸ Διβάν-καλεμί, εἰς τὸ ἀμεδουσι-ὄδασι⁴⁴ καὶ εἰς τὸν ζαρχανέ⁴⁵, ὥστε χρείας τυχούσης νὰ θεωρῶνται καὶ νὰ διενεργῶνται πάντοτε, τόσον τὰ περὶ αὐθεντιῶν ὅσον καὶ τὰ περὶ Δραγουμανιῶν καὶ περὶ ἄλλων ὑποθέσεων κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀπόφασιν· καὶ ἂν περὶ ὁποιασδήποτε ὑποθέσεως δὲν ἤθελε γένη ἀνακτορικὴ ἰδιαίτερα βουλῇ νὰ μὴ μεταποιηθῇ ποτὲ καμμία ὑπόθεσις.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ρεμπιουλέβελ τοῦ 1234ου.

Βασ. Βλ. Σφυρόερας

43. σενέτι: ὁμολογο, γραμματίο (τουρκ. senet).

44. Γιὰ τὴ σημασία τοῦ ὄρου πού σημαίνει αὐτοκρατορικὴ γραμματεία

(τουρκ. amedi-odasi) βλ. I. Uzuncarsili, ὁ.π., σ. 52, 247.

45. ζαρχανέ: νομισματοκοπεῖο (τουρκ. zarphane).